

МАЈКЛ РУЗ: ОЗБИЉНО СХВАТАЊЕ ДАРВИНА/ НАТУРАЛИСТИЧКИ ПРИСТУП ФИЛОЗОФИЈИ

(Бања Лука: Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет, 2018, 368.)

Приказ

DOI: 10.5281/zenodo.5722002

Ана Галић

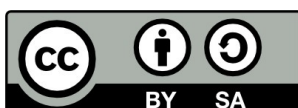
Удружење Софиа, Бања Лука
ana.galic.bl@gmail.com

Озбиљно схватање Дарвина: натуралистички приступу филозофији, Мајкла Руза, канадског филозофа британског поријекла који се бави филозофијом биологије, одабрани је превод Мр Мирослава Галића, за издавача Филозофски факултет Универзитет у Бањој Луци. Књига има 368 страна. Поред *Предговора другом издању*, *Предговора*, *Закључка*, затим поглавља *Дарвинови нови кријичари на њроби*, као и *Литературе*, књига је бројчано подијељена на шест дијелова. На почетку књиге налази се посвета ауторовој супрузи (иза садржаја): „За Лизи, с љубављу“, а на задњим корицама књиге краћа биографија аутора.

У *Предговору другом издању* аутор нам у мало интимнијој исповијести открива да је имао проблема са избором теме за ову књигу, те да је доживио низ непријатности (од првог издања 1986. године напади креациониста су постали још јачи). Ипак, наишао је и на поклонице управо дарвинистичке еволуције, те је остварио своје намјере да се овом темом прошире обзори у области епистемологије и етике. У *Предговору* пак Руз нам открива како је био позван од стране „Америчке уније за грађанске слободе“ да се супроставе Закону 590 из 1981. године, у држави Арканзас, по којем је професор биологије на помен еволуције на часу морао објаснити и алтернативни постанак човјека на основу Књиге постанка. Руз је заступао еволутивну теорију као научничку, а аргументима је проказивао потоње као ненаучне. Аргументима је извојевао побједу. Поред тога, у овом дијелу нам набраја и поглавља књиге, као и све институције и људе без којих ова књига не би можда ни угледала свјетлост дана.

*Биолошку њозадину*¹, прво поглавље ове књиге, аутор започиње чиње-

1 Прво поглавље књиге се састоји од подналова, уз закључак, а називи су им сљедећи: „Чињеница еволуције“, „Пут еволуције“, „Теорија еволуције: природна селекција“, „Теорија еволуције: модерна генетика“, „Добра наука?“.

ницом еволуције и аргументима који су настали сакупљањем бројних доказа – галапагоске зебе, хомологије предњих удова, идентичне ембрионе, отиске крвавих мрља – чине еволуцију непобитном, објашњава аутор. Затим се упознајемо са неколико кључних ставки везаних за еволуцију: фосили нису једини доказ еволуције; захваљујући радиометријском датирању са сигурношћу можемо тврдити да је Земља стара око 4,5 милијарде година, да се живот појавио прије неких 3,5 милијарде година, а да је било потребно још 3 милијарде година да се појави живот сложенији од једноћелијског; да се не може тврдити да је еволуција пут напретка; да се не могу до краја сакупити сви докази еволутивних скокова током протеклих година. Надаље сазнајемо да се природна селекција, тј. репродуктивне способности врста такође сврставају у теорију еволуције, те да овај механизам можда чак представља и пресудни моменат у борби за опстанак.

Друго поглавље назива *Еволуциона епистемологија*² отпочиње постављањем два питања са којима се свако људско биће мора суочити: Шта могу да знам?, и: Шта треба да чиним? (епистемологија и етика). Прије теорије еволуције одговор је на оба питања био утемељен у религији, током средњег и у касном 19. вијеку, пише аутор, а сазнање у еволутивном приступу јесте „динамички феномен и нешто што ће се заувјек кретати“³. Аутор нам предочава на који начин се еволуција путем аналогije покушава једноставније приближити нашем схватању, разрачунавајући се притом са већ архаичним, а веома заступљеним принципом органске промјене Херберта Спенсера (такође и Стивена Тулмина, Чарлса Лајела, Томаса Хакслија, Доналда Кембела и Карла Попера) насупрот научне промјене, те управо том аналогijом. Наиме, научна промјена се не може објаснити органском промјеном,

јер је Спенсер погрешно схватио органску промјену. Користећи се тзв. ламаркизмом Спенсер је занемарио механизам природне селекције, а у први план је стављао развијање нових својстава усљед излагања стресу околине, што би се преносило и на потомство, а примјере који су за њега били очигледни имамо у жирафином врату, жуљевитим ногама ноја и огромним рукама ковача. Наведено је у супротности са свим до сада познатим у генетици и цитологији. Дарвин је тај који је френтичним радом кренуо даље до механизма адаптације.

*Еволуциона етика*⁴, треће поглавље *Озбиљној схваћања Дарвина*, отпочиње дефинисањем морала; моралне тврдње се од оних које то нису разликују по томе што су универзалног карактера, тј. односе се на све људе, на њихов начин мишљења и понашања; осим тога, морал се тиче онога што морамо или не морамо урадити, онога шта је пожељно, захтијевано, дозвољено и забрањено. Конкретно даље читамо о Спенсеровој субстативној етици, утилитаристичким критеријумима, етици социјалдарвинизма, те се заустављамо на Хакслијевом тумачењу социјалдарвинистичке дефиниције живота као крваве борбе за опстанак и да тако треба да буде, што и Хаксли (иако је у епистемологији пригрлио социјалдарвинизам, у етици га се потпуно одриче), а и Руз заједно одбацују. Главна грешка социјалдарвинизма јесте изједначавање јесте/треба баријере, што ни на који начин није аргументовано – „јесте језик“ као језик чињеница није истовјетан „треба језику“, тј. језику морала. Поставља се питање да ли је нешто што је природно самим тим добро? Аргумент који би послужио за доказ овој тврдњи не постоји (иако је аутор растумачио четири могуће теорије могућих доказа), али исто тако аутор нам задаје да останемо при потрази за одговором на ово

2 Друго поглавље се састоји од осам подналова и закључка, а називи су им следећи: „Еволуција као аналогija“, „Херберт Спенсер и закон напретка“, „Дарвинистички модел Стивена Тулмина“, „Разматрање аналогije: чињеница еволуције“, „Разматрање аналогije: пут еволуције“, „Разматрање аналогije: узрок еволуције“, „Дарвинистичке варијација Доналда Кембела“, „Карл Попер и ревизија дарвинизма“.

3 Мајкл Руз, *Озбиљно схваћање Дарвина/Најнатуралистички приступи филозофији*, превео Мирослав Галић (Бања Лука: Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет, 2018.), 52.

4 Поглавље се састоји из десет потпоглава, а наслови су им следећи: „Морална питања“, „Еволуција и етика“, „Херберт Спенсер и морална вриједност напретка“, „Проблеми спенсеризма“, „Вилијем Грејем Самнер и социјалдарвинизам“, „Томас Хенри Хаксли и његово противљење природи“, „Хјумов закон и натуралистичка грешка“, „Да ли је природно по себи добро?“, „Едвард Озборн Вилсон и темељи моралности“, као и „Еволуција моралног осјећаја“.

питање иако немамо чврстих доказа, јер „недостатак доказа не значи да је нека позиција погрешна“⁵. Еволуција нам, било као чињеница, пут или механизам, не говори у прилог друштвености и сарадње као морално вриједне, нити нам наука потврђује да су људи, који услед пројаве поменуте сарадње највише код човјека као врсте, ти које требамо вриједновати више од свих других бића.

У четвртог поглављу назива *Људска еволуција*⁶ аутор нам открива да је потврђена чињеница да је више од 99 посто хромозомског подударанја између човјека и шимпанзе, те нам износи емпиријске доказе о еволуцији човјека. Доказивање еволуције човјека мора отпочети општим знањем еволуције, тј. прихватањем еволуције као чињенице, објашњава Руз (у ембрионалној фази и развоју људи и други сисари се не могу распознати). Имамо фосилне остатке међу којима је за кандидата „карике која недостаје“ први био холандско армијски лекар Ежен Дибоа на Јави, који је ископао горњи дио лубање и бутну кост налик људским, али знатно мање развијеним; данас је тај човјек назван *Homo erectus*, а придодат му је род *Australopithecus*; *Homo* се развио из *Australopithecus*-а прије отприлике три милиона година; открићем фосила најранијих хомонида, старих око четири милиона година, одговорено је и на питање – која карактеристика која одликује човјека као врсту се развила прва – усправан ход или велики мозак, те је одговорено – усправан ход. На основу истраживања молекулалних биолога у задњих неколико деценија се дошло до запаљујућих резултата које треба сада потврдити и фосилним остацима, а то је да су горе поменуте шимпанзе и људи међусобно сличнији од шимпанзи и горила, те да је њихово раздвајање настало прије само пет милиона година, а да је горила раздвојена од шимпанзи у периоду милион или два милиона година прије тога. Затим се формирају најизгледније теорије

о расту мозга и вези са ходањем на двије ноге – тек након милион или два милиона година почео се развијати и расти мозак. Због чега се развијао мозак? Да ли због употребе оруђа? Да, а због чега нам је било потребно оруђе? Највише због меса и протеина које смо добијали из њега, о чему фосилни остаци зуба највише свједоче. Дакле, с потрагом за храном, уз кориштење оруђа, први мушкарци су ишли у лов, у сарадњи са другим мушкарцима, те га доносили назад женама и дјеци, не остављајући их саме. Потребно је још доказа о овој теорији, а све креће од првог механизма еволуције, тј. од природне селекције, адаптације и импровизације. Један од савршених примјера природне селекције на дјелу јесте људски супраларингални вокални тракт – стабилни, употребљиви говор, развијен прије отприлике 30.000 година, управо када је савремени човјек био потпуно развијен, а када настаје и експлозивни развој људске културе, а језик је главни фактор који, по свим стандардима, чини људе посебним, језик биолошког поријекла.

*Дарвинистичка еџисџемолоџија*⁷ је наслов петог поглавља ове књиге. Наука је ограничена, пише Руз, њена природа и развој су обликовани биолошки условљеним начином мишљења (епигеничке начине размишљања који се користе као биолошка урођена знања у науци), али и посљедицама борби из прошлости. Да ли је наука прогресивна (са законима и каузалним мишљењем у самом срцу), питање је које је аутор детаљно разматрао раније у другом поглављу, али једно је сигурно, а то ће Руз назвати здраворазумским приступом, то да се напредак у науци састоји од константног увећавања знања о томе какав свијет заиста јесте. Примјера ради, наведимо експеримент са шимпанзама. Да утврдимо, нико не тврди да је човјек настао од данашњих живих врста, па тако ни од мајмуна, већ да сви заједно имамо заједничко, урођено, ненаучено знање (попут индуктивне логике, нпр. чије

5 Ибид, 117.

6 И четврто поглавље је састављено од осам потпоглавља, те закључка, а називи су им: „Чињеница људске еволуције“, „Пут људске еволуције“, „Узрок људске еволуције“, „Проблем културе“, „Биологија језика“, „Језик мајмуна“, „Да ли је култура независна од биологије?“, и, прије закључка, „Епигеничка правила“.

7 Пето поглавље се састоји од 12 потпоглавља и закључка, а наслови су им сљедећи: „Природа науке“, „Научно расуђивање“, „Аргумент за биолошку позадину“, „Аргумент за (наставак)“, „Аргумент против“, „Супарници науке“, „Филозофски прекурсор: Кант?“, „Филозофски прекурсор: Хјум“, „Здраворазумски реализам“, „Метафизички скептицизам“, „Конрад Лоренц и биолошки а priori“, те, на крају, „Коначни темељи“.

знање посједују управо шимпанзе) до одређене мјере, а након тога човјек је једини отишао даље. Наиме, шимпанзе не могу мислити концептуално након броја седам, нити могу апстраховати било шта изнад способности одређивања количине, односа исто и различито, те облика предмета. Већ на наредном интелектуалном степену, са употребом куглица и бројања, мајмунске способности нагло опадају. Филозоф којег дефинитивно пратимо ако смо дарвинисти, истиче на крају аутор, јесте Дејвид Хјум и његова скептицизмом обојена потрага за истином.

Наредно поглавље ословљено *Дарвинистичка етика* је, како нам сам аутор објашњава, друга страна претходног поглавља, односно потврђивање здраворазумске стварности. Укупни исходи осјећаја за морал су биолошки, те представљају адаптације, попут шака на примјер. Поново се наглашава порицање метафизике односно ствари по себи (Кант), као и постојање идеја, те математичких истина (Платон), али се сада само, у случају дарвинистичке етике, додатно потврђује улога и значај субјекта који игра активну улогу. Моралност је биолошка адаптација, произашла из природне еволуције, а наш осјећај дужности јесте директна функција људске природе, тј. моралности без људи нема.

У *Закључку* се подвлаче три момента. Први назначавача да је напредовање у филозофији готово увијек у функцији напредовања у науци; други моменат јесте да натуралистичка филозофија није оригинална него има дубок одјек у историји филозофије; и трећи моменат гласи да је преостало још много посла да се уради

у колизији и филозофије и биологије. Дарвинизам, 125 година од прве појаве *Посианка врста*, постаје наговјештај који оптимистично слуги изградњу потпуне слике човјека и његове природе.

На крају, у поглављу назива *Дарвинови нови критичари на њроби*⁸, Руз се разрачунава са најновијим и најватренијим критичарима, креационистима, наводећи аргументе за и против еволуције. Разграничења једних и других су јасна: наука се бави чињеницама (чињенице су искази о томе какве ствари јесу, објективне и независне од искуства), не вриједностима, док се остали (филозофија, религија, политика и сл.) баве вриједностима, тј. оним што би ствари требале да буду.

Тема постанка и генезе цјелокупног живота на Земљи још увијек представља зденац неоткривених истина о узроцима и посљедицама догађаја који су се десили и у ближој и даљој прошлости. С тим у вези, *Схваћање Дарвина озбиљно* је књига намијењена интердисциплинарном приступу природних и друштвених наука, гдје нам Руз, на поједностављен и разумљив начин, представља научна достигнућа како бисмо ми данас покушали комплетирати слику коју имамо о себи као људској врсти. О души и Богу ова књига нити говори нити покушава да даје одговоре, нити негира постојање истих, те се ова литература може уврстити у штиво намијењено студентима како на уводу у филозофију, тако и озбиљнијим изучаваоцима теме постанка, без опасности од „губитка вјере“ са којом читалац може, а не мора приступити овој књизи.

8 Поднаслови задњег поглавља у књизи носе назив: „Дарвинови критичари“, „Несводива комплексност“, „Дарвинизам као религија“, „Да ли је Дарвинизам контрадикторан?“, „Закључак“.